

มหาอำมาตย์โท พระยาฤทธิการุณย์กิจ
อธิบดีศาลฎีกา

พ.ศ. ๒๔๖๒ - ๒๔๖๕

พระยากฤติกานุกรณกิจ

พระยากฤติกานุกรณกิจหรือเจ้าพระยาพิชัยญาติมีนามเดิมว่า คั่น บุณนาค เกิดเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๔๑๘ (ร.ศ. ๔๔) ที่บ้านเลขที่ ๑๐๗ ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ฝั่งธนบุรี แขวงบางยี่ขัน เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรของ พระยาไพบูลย์ สมบัติ (เดช บุณนาค) กับนางสงวน

ท่านมีภริยารวม ๖ คน คือ นางเจิม คุณหญิงแสง คุณหญิงเกษร นางยิ้ม นางผิวและนางล้อย และมีบุตรทั้งหมด ๒๖ คน คือ

มีบุตรกับนางเจิม ๓ คน คือ นางปาน นันทภักดิ์ พระยาอิศราธิราชเสวี (เลื่อน บุณนาค) และนายจันทร์ บุณนาค

มีบุตรกับคุณหญิงแสง ๔ คน คือ นางสุนทร วาจนางสดับ สาลักษณ หลวงเมธินฤปกฤษณ์ (สะดวก บุณนาค) และนางแสงเดือน บุณนาค

มีบุตรกับคุณหญิงเกษร ๑ คน คือ นายคำเดช บุณนาค

มีบุตรกับนางยิ้ม ๘ คน คือ นางเยื่อน โปษยานนท์ นายแพทย์ ยนต์ บุณนาค นายยันต์ บุณนาค ศาสตราจารย์ศ บุณนาค นางยุวดี บุณนาค นายเผด็จ บุณนาค นางยุดา บุณนาค และนายแพทย์คณัย บุณนาค

มีบุตรกับนางผิว ๓ คน คือ นางจรัสการคุณกรรม (ผดุงโถม บุณนาค) นางสาวผดุง บุณนาค และนางชัย อัครวิทย์ (นางเผด็จศิริ แสงชูโต)

มีบุตรกับนางล้อย ๗ คน คือ นายคำวิทย์ บุณนาค นางกัญญา บุณนาค นางมาลี วสีนทร์ ร้อยตำรวจเอกดั่งนัย บุณนาค นายดาวเลื่อน บุณนาค นายเดือนลอย บุณนาค และนางลักษณ บุณนาค

เจ้าพระยาพิชัยญาติเริ่มต้นการศึกษาของท่านเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ ด้วยการศึกษาราชการอยู่ที่บ้านบิดาโดยมีขุนศรีผลแล้วเป็นครู และในปี พ.ศ. ๒๔๒๔ หลังจากได้ทำการศึกษามาเป็นเวลา ๕ ปี ก็สามารถสอบไล่ได้ประโยค ๑ หลังจาก

นั้นท่านได้ศึกษาภาษาอังกฤษกับอาจารย์แขกบาบูแรมซามีพร้อมกับศึกษาต่อที่โรงเรียนหลวง ณ พระตำหนักสวนกุหลาบด้วยโดยทำการศึกษาอยู่ ๖ ปีก็สอบไล่ได้ชั้น ๔ ใน พ.ศ. ๒๔๓๔ แล้วจึงขอศึกษาต่อในโรงเรียนกฎหมายเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๔๔๐ และด้วยความวิริยะอุตสาหะและความสามารถของท่าน ท่านสามารถศึกษาได้สำเร็จภายใน ๑ ปี ๘ เดือน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ โดยสอบความรู้กฎหมายได้เป็นเนติบัณฑิตชั้นที่ ๑

ในด้านการทำงานนั้นจัดได้ว่าเจ้าพระยาพิชัยญาติได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ความรู้ความสามารถของท่านมิได้จำกัดอยู่แต่ในตำแหน่งหน้าที่เกี่ยวกับวิชากฎหมายที่ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยตรงเท่านั้น ท่านยังมีความรู้ความสามารถเป็นเยี่ยมในงานทางด้านอื่น ๆ เช่น การบริหารและการเกษตรอีกด้วย ท่านเริ่มเข้ารับราชการเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๔๔๐ พร้อมกันกับการเริ่มต้นศึกษาวิชากฎหมายที่โรงเรียนกฎหมายดังกล่าวข้างต้น โดยเป็นเสมียนเสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ และในปีเดียวกันนั้นเองก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นยกบัตรศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาศาลแพ่ง และต่อมาอีก ๑ ปี ก็ได้รับตำแหน่งเป็นข้าหลวงพิเศษจัดการที่นาในบริเวณคลองรังสิตประยูรศักดิ์และคลองประเวศบุรีรมย์อีกด้วย

เจ้าพระยาพิชัยญาติได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๒ เป็นหลวงเมธีนฤปกร และในเดือนมกราคม ๒๔๔๖ ได้เลื่อนขั้นเป็นพระเมธีนฤปกรและด้วยความวิริยะอุตสาหะและความสามารถของท่าน ท่านได้รับการเลื่อนตำแหน่งในหน้าที่ราชการที่ดำรงอยู่อย่างรวดเร็วโดยในปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เป็นผู้ช่วยพิจารณาพิพากษาคดีในหน้าที่ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯชั่วคราวอีกตำแหน่งหนึ่ง ในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง ในเดือนกันยายน ๒๔๕๐ ท่านได้ดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการศาลฎีกาและในปีต่อมาก็คือปี พ.ศ. ๒๔๕๑ ก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาภักติกานุกรณ์กิจ ต่อจากนั้นเมื่อวันที่ ๒๑ เดือนเมษายน ๒๔๕๕ ท่านยังได้รับพระราชทานยศเป็น

มหาอำมาตย์ตรี และได้เลื่อนยศเป็นมหาอำมาตย์โทเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๔๕๔ อีกด้วย ท่านได้ประสบความสำเร็จสุดยอดในชีวิตการเป็นตุลาการของท่าน เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๔๖๒ โดยได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีศาลฎีกา และด้วยผลงานที่เด่นในการปฏิบัติราชการ ตำแหน่งดังกล่าว ท่านจึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาพิชัยญาติ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๗

เจ้าพระยาพิชัยญาติได้มีบทบาททางด้านฝ่ายบริหารอย่างเต็มที่เมื่อเดือน พฤษภาคม ๒๔๖๔ โดยได้รั้งตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม และภายหลังจากนั้นอีก ๑ ปี คือเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐ ท่านก็ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม และการที่ท่านได้รับพระราชทานยศเป็นมหาอำมาตย์เอกเมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคมปีเดียวกับที่ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ก็ย่อมเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นได้เป็นอย่างดีถึงผลงานและความสามารถของท่าน

เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๔๗๓ ท่านได้ย้ายไปเป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตรราธิการ ซึ่งรับผิดชอบในงานด้านพืชพันธุ์ธัญญาหารป่าไม้ ปศุสัตว์ และการประมง อันเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับปากท้องของประชาชนโดยตรง และท่านก็ยังสามารถปฏิบัติหน้าที่ราชการในความรับผิดชอบใหม่นี้จนได้ผลดีแก่ประเทศชาติเช่นกัน

นอกจากราชการประจำแล้ว เจ้าพระยาพิชัยญาติดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางด้านอื่นอีกหลายตำแหน่ง เช่น เป็นนายกรัฐมนตรีบัณฑิตยสภา เป็นกรรมการสอดส่องความประพฤติทนายความ เป็นกรรมการและแม่กองสอบไล่ความรู้นักเรียนกฎหมายเพื่อเป็นเนติบัณฑิต และเป็นกรรมการพิจารณาคดีพิเศษอีกหลายเรื่อง

เจ้าพระยาพิชัยญาติถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๔ ขณะที่มีอายุ ๗๑ ปี เครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดที่ท่านได้รับคือ ปฐมจุลจอมเกล้า